

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації

Ніколаєнко Валерії Олегівни

«Лінгвокогнітивні характеристики англомовного нарративу оніричного особистого досвіду»

яка подається на здобуття ступеня доктора філософії

з галузі знань 03 – Гуманітарні науки

за спеціальністю 035 — Філологія

1. Оцінка роботи здобувачки у процесі підготовки дисертації і виконання індивідуального плану навчальної та наукової роботи.

Здобувачка Ніколаєнко Валерія Олегівна виконала у повному обсязі Індивідуальний план Освітньо-наукової програми підготовки доктора філософії. Освітня програма в обсязі 40 кредитів ECTS виконана у повному об'ємі. Вона успішно склала дев'ять заліків та один екзамен з наступних дисциплін:

Заліки:

- 1) Філософські засади та методологія наукових досліджень – 94 бали
- 2) Підготовка наукових публікацій та презентація результатів досліджень – 100 балів
- 3) Парадигми сучасної філології – 95 балів
- 4) Загальні теорії мови і невербальна лінгвoseміотика – 95 балів
- 5) Лексикологія і стилістика – 90 балів
- 6) Когнітивна лінгвістика і лінгвоконцептологія – 95 балів
- 7) Прагмалінгвістика і дискурсологія – 97 балів
- 8) Контрастивна лінгвокультурологія і лінгвосинергетика – 94 бали
- 9) Теорія та історія германських мов (англійська) – 90 балів

Екзамен:

- 1) Іноземна мова для аспірантів (французька мова) – 90 балів

Всі заплановані види робіт було виконано своєчасно. Здобувачка плідно співпрацювала з науковим керівником протягом усього терміну навчання в аспірантурі.

2. Обґрунтування вибору теми дослідження.

Вибір теми дослідження зумовлений наявністю широких прогалин у вивченні переказів сновидінь з боку лінгвістики та наратології, тоді як оповіді про сновидіння є традиційною дискурсивною практикою англомовних лінгвospільнот. Проте, до сьогодні оповіді про сновидіння не отримали широкої уваги з боку лінгвістів, а залишаються матеріалом, що приваблює переважно психологів та антропологів. Розвідки на англомовному матеріалі переказів сновидінь, які можна було б назвати лінгвістично спрямованими, нечисельні. Наявні лінгвістичні дослідження англомовного матеріалу переказів сновидінь є обмеженими та фокусуються виключно на змісті сновидінь, приділяючи мало уваги лінгвістичним характеристикам цього дискурсу. Як наслідок, англомовні оповіді про сновидіння ще не були широко вивчені з точки зору їхніх лінгвокогнітивних характеристик.

Теоретичні та методологічні здобутки сучасної когнітивної лінгвістики, дискурсології та когнітивної наратології створюють передумови для дослідження наративів переказів сновидінь з оглядом на когнітивні механізми, що є підґрунтям наративізації. Концептуалізація досвіду мислиться як ментальний простір, та реконструюється в наративі, де ментальні простори беруть участь у процесах блендінгу та концептуальної інтеграції. Ці методологічні інструменти забезпечують можливість застосування когнітивного підходу до тлумачення наративізації оніричного досвіду.

Отже, **актуальність** дослідження зумовлена значущою роллю оніричного досвіду в житті людини та традиційним місцем переказування сновидінь серед дискурсивних практик англословних спільнот. На фоні важливого статусу як оніричного досвіду, так і процесу його концептуалізації, наявні прогалини у вивченні англословних переказів сновидінь запрошують дослідити цей матеріал в ракурсі лінгвістики та наратології.

Мета дисертації полягає в описанні жанрової та когнітивної специфіки англословного наративу переказів сновидінь, що реконструює суб'єктивний втілений сенсомоторний оніричний досвід.

Для досягнення поставленої мети сформульовано наступні ключові завдання:

- 1) позиціонувати методологічний підхід до наративного жанру переказу сновидіння на перетині сучасної дискурсології та когнітивної наратології;
- 2) уточнити зміст поняття евіденційності як семантичної категорії в англійській мові;
- 3) систематизувати та обрати підкатегорії евіденційності з точки зору їхньої відповідності досліджуваній перцептивній та епістемічній природі наративу переказів сновидінь;
- 4) порівняти відносну частотність визначених підкатегорій-евіденційності в корпусі наративів;
- 5) описати тенденції перцептивного евіденційного маркування та епістемічного позиціонування суб'єктів у переказах сновидінь;
- 6) виявити характерні конфігурації наративних просторів, які конструюють оповіді про сновидіння та становлять їхню жанрову специфіку;
- 7) запропонувати тлумачення функції наратора та наративної перспективи в жанрі оповіді про сновидіння.

Об'єктом дослідження є англословні письмові наративи переказів сновидінь у якості концептуалізацій утілесненого оніричного досвіду.

Предметом виступають евіденційні та епістемічні засоби маркування джерела досвіду та ступеня впевненості в ньому, а також засоби маркування наративних конфігурацій ментальних просторів.

Матеріалом дослідження є корпус із 538 англословних письмових переказів сновидінь (157 200 слів), відібраних методом суцільної вибірки із розміщених у відкритому доступі онлайн-щоденників сновидінь на сайті dreamjournal.net.

Методи дослідження. Загальнонаукові елементи методики дослідження в роботі представлені емпіричним методом суцільної вибірки, який було залучено у підборі матеріалу, методом ручного семантичного анування корпусу із використанням спеціалізованої програми INCErTION, елементами корпусної обробки тексту в програмі #LancsBox із залученням контрольного корпусу PersonaBank, елементами методу когнітивно-прагматичного опису та моделюванням конфігурацій наративних просторів.

Теоретичну базу, на яку спирається ця дисертація, становлять праці в галузі дискурсології та когнітивної наратології, в яких обґрунтовано положення суб'єктного позиціювання, евіденційності і теорії ментальних просторів та концептуальної інтеграції. Мета та завдання дослідження зумовлюють необхідність їхнього розв'язання у чотири етапи: відбір релевантного набору наративних засобів дискурсивного позиціювання суб'єкту щодо свого втіленого сенсорного оніричного досвіду, ручне анотування корпусу за виділеними підкатегоріями з використанням платформи автоматизації семантичного анотування INCErTION, кількісний (з елементами корпусної обробки) та якісний аналіз отриманих емпіричних даних, моделювання конфігурацій наративних просторів.

3. Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Роботу виконано у рамках держбюджетної науково-дослідної теми факультету іноземних мов Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна «Еколінгвістичний підхід по аналізу іноземних мов та процесу їх навчання в українських вишах» (номер державної реєстрації 0118U002092) та у межах теми лабораторії ILCEA4 Університету Гренобль-Альпи, де здобувачка проходила стажування за програмою PAUSE на четвертому році навчання — Axe 1: Traduction, terminologie et technologie.

4. Особистий внесок дисертантки в отриманні наукових результатів та їх новизна.

Особистий внесок дисертантки в отриманні наукових результатів та їх новизна полягає в наступному:

Вперше:

- 1) описано переказ сновидіння як окремий жанр письмового англomовного наративу та виділено його жанрові характеристики;
- 2) з'ясовано тенденції евіденційного маркування оніричного досвіду в англomовному дискурсі;
- 3) схарактеризована частотність сенсорних семантичних модусів, активованих у концептуалізації досвіду сновидіння;
- 4) описані тенденції суб'єктивного позиціювання нараторів стосовно оповідуваного англійською мовою оніричного досвіду;
- 5) виявлено специфіку дуального конструювання категорій наратора, фокалізатора, наративної перспективи та точки зору в англomовних оповідях про сновидіння;
- 6) виявлено основні жанрові риси механізмів наративності та смислотворення в наративі оповіді про сновидіння.

5. Обґрунтованість і достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій, які захищаються.

Обґрунтованість та достовірність наукових положень, результатів і висновків дисертації Ніколаєнко В.О. забезпечена підбором достатньої кількості емпіричного матеріалу та використання доцільної процедури кількісної обробки даних із залученням корпусних методів, а також глибоким якісним аналізом матеріалу з опертям на широку вибірку класичний та новітніх наукових праць з когнітивної лінгвістики, когнітивної дискурсології та когнітивної наратології. Основні результати дисертаційного дослідження опубліковані в трьох одноосібних статтях у

наукових фахових виданнях України та одній статті у співавторстві в спеціалізованому зарубіжному періодичному виданні, індексованому у наукометричній базі даних Web of Science; результати доповідалися на дев'яти міжнародних наукових конференціях. Висновки дисертаційної роботи є обґрунтованими.

6. Наукове, теоретичне та практичне значення результатів дисертації.

Теоретичне значення дисертації полягає у її внеску в сучасну *нараторологію*, зокрема в розробку понять наратора, фокалізатора, перспективи і наративної точки зору, а також у запропонованому комбінуванні методів *дискурсології та когнітивної нараторології*, які можуть бути залучені для описання жанру природнього письмового або конверсаційного наративу. Робота презентує методик, що інтегрує сучасні нараторки дискурсології та когнітивних розвідок та робить внесок в подальшу розбудову *теорії ментальних просторів* та її нараторологічної моделі.

Практичне значення дослідження пов'язане із можливим залученням результатів дослідження Ніколаєнко В.О. в освітніх навчальних програмах дисциплін «Актуальні проблеми сучасної англістики», «Еколінгвістичний підхід до аналізу англійської мови» та під час виконання наукових досліджень студентів та аспірантів на кафедрі англійської філології та методики викладання іноземної мови факультету іноземних мов Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна.

7. Повнота викладення матеріалів дисертації в роботах, опублікованих автором.

Результати дисертації опубліковані у 13 наукових працях, серед яких 3 одноосібні статті у фахових виданнях України, 1 стаття у співавторстві у періодичному науковому виданні, що входить до міжнародної наукометричної бази Web of Science та 9 тез доповідей на міжнародних наукових конференціях.

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

Список публікацій здобувачки за темою дисертації у фахових виданнях України:

1. Ніколаєнко В.О. (2021a). Наративні стратегії переказів сновидінь: інстанції фокалізації. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія : Іноземна філологія*, 92, 23-30. <https://periodicals.karazin.ua/foreignphilology/article/view/17225>
2. Ніколаєнко В.О. (2022a). Жанрова специфіка оніричного наративу. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*, 55, 72-76. <http://www.vestnik-philology.mgu.od.ua/archive/v55/16.pdf>
3. Nikolaienko, V. (2023a). Patterns of evidentials use in dream narratives. *Cognition, Communication, Discourse*, 26, 83-96. <http://doi.org/10.26565/2218-2926-2023-26-05>

Список публікацій здобувачки за темою дисертації у періодичному науковому виданні, що входить до міжнародної наукометричної бази Web of Science:

4. Bondarenko, I. & Nikolaienko, V. (2022). Like a bad dream: Navigating narrative spaces of pandemic-themed dream reports. *Lege artis. Language yesterday, today, tomorrow. The journal of*

University of SS Cyril and Methodius in Trnava, 7(1), 2-32. <https://lartis.sk/wp-content/uploads/2022/06/BondarenkoNikolaienko.pdf>

(Особистий внесок здобувачки: підбір емпіричного матеріалу та аналіз прикладів)

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

5. Ніколаєнко В.О. (2020а). Оніричний наратив: проблема визначення. В *Каразінські читання: Людина. Мова. Комунікація : Тези доповідей XIX наукової конференції з міжнародною участю* (с. 106-108). Харків: Видавництво Точка.
6. Ніколаєнко В.О. (2020б). Стратегії наративізації сновидіння. В *Матеріали VII Всеукраїнської наукової конференції «Когнітивно-прагматичні дослідження професійних дискурсів»* (с. 89-91). Харків: Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна.
7. Nikolaienko, V.O. (2020с). Intersemiotic texture of dream reports. В *Тези доповідей IX міжнародного заочного наукового форуму “Сучасна германістика: мова і світ людини”* (pp. 81-83). Харків : ХНУ імені В.Н.Каразіна.
8. Ніколаєнко В.О. (2021б). Засоби вираження оніричної евіденційності. В *Каразінські читання: Людина. Мова. Комунікація.: Тези доповідей XX наукової конференції з міжнародною участю* (с. 47-49). Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна.
9. Nikolaienko, V. (2021). Dream narratives: A case for an integrated theoretical approach. In *Proceedings of IALS conference 2021 “A game of theories.”* (p. 30). <https://ialsconference2021.wordpress.com/book-of-abstracts/>
10. Ніколаєнко В.О. (2022б). Подієвість оніричного наративу. В *Каразінські читання: Людина. Мова. Комунікація. Тези доповідей XXI наукової конференції з міжнародною участю* (с. 120-122). Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна.
11. Ніколаєнко В.О. (2022с). Блендінг у моделюванні оповіді про сновидіння. В *Тези доповідей X ювілейного міжнародного заочного наукового форуму* (с. 59-61). Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна.
12. Ніколаєнко В.О. (2023). Перспектива та метафора камери в наративах сновидінь. В *Тези доповідей XXII наукової конференції «Каразінські читання: Людина. Мова. Комунікація»* (с. 92-94). Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна. https://drive.google.com/drive/folders/1_0EaLO9wIUO3QmsOuw736hhLnScfulIR
13. Nikolaienko, V.O. (2023b). Viewpoint metaphor in trauma narratives of war in Ukraine. In *Proceedings of the Fifth International Communication Styles Conference: Communication in Times of Permacrisis* (p. 16). Kraków: Tertium. <https://tertium.edu.pl/wp-content/uploads/2023/04/ICS5-abstracts.pdf>

Результати дисертаційної роботи повністю відображено в публікаціях.

8. Апробація матеріалів дисертації.

Основні результати досліджень були представлені, обговорені і опубліковані в тезах доповідей вітчизняних та міжнародних наукових конференцій: Каразінські читання: Людина. Мова. Комунікація: XIX наукова конференція з міжнародною участю (Харків, 2020), VII Всеукраїнська наукова конференція «Когнітивно-прагматичні дослідження професійних дискурсів» (Харків, 2020), IX міжнародний заочний науковий форум «Сучасна германістика: мова і світ людини» (Харків, 2020), Каразінські читання: Людина. Мова. Комунікація: XX

наукова конференція з міжнародною участю (Харків, 2021), ІХ Конференція Міжнародної Асоціації Літературної Семантики IALS (Литва, 2021), Каразінські читання: Людина. Мова. Комунікація: XXI наукова конференція з міжнародною участю (Харків, 2022), Х Ювілейний міжнародний заочний науковий форум (Харків, 2022), XXII наукова конференція «Каразінські читання: Людина. Мова. Комунікація» (Харків, 2023), V International Communication Styles Conference: Communication in Times of Permacrisis (Польща, 2023).

9. Дотримання академічної доброчесності

На підставі вивчення тексту дисертації здобувачки, наукових праць здобувачки та Протоколу контролю оригінальності (перевірку наявності текстових запозичень виконано в антиплагіатній інтернет системі StrikePlagiarism.com) встановлено, що дисертаційна робота виконана самостійно, текст дисертації не містить плагіату, а дисертація відповідає вимогам академічної доброчесності. Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

10. Оцінка мови та стилю дисертації.

Дослідження викладено в логічній послідовності в доступному для сприйняття вигляді. Дисертація написана науковим стилем мовлення, структура дисертації відповідає алгоритму здійсненого автором дослідження. Зміст, структура, оформлення дисертації та кількість публікацій відповідають вимогам відповідно постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44, зі змінами, внесеними згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 21.03.2022 року № 341), Наказу Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 р. № 40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства освіти і науки України від 31.05.2019 року № 759).

11. Відповідність змісту дисертації спеціальності з відповідної галузі знань, з якої вона подається до захисту.

За своїм фаховим спрямуванням, науковою новизною і практичною значимістю дисертаційна робота Ніколаєнко Валерії Олегівни «Лінгвокогнітивні характеристики англomовного нарративу оніричного особистого досвіду» відповідає спеціальності 035 — Філологія. Здобувачкою повністю виконана освітня та наукова складові освітньо-наукового рівня вищої освіти.

12. Результати обговорення та проведення презентації. Рекомендація дисертації до захисту.

Здобувачка представили основні результати досліджень своєї дисертаційної роботи на розширеному засіданні кафедри англійської філології та методики викладання іноземної мови факультету іноземних мов Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна (протокол №3 від 11 жовтня 2023 року) у формі презентації та наукової дискусії після її завершення.

Враховуючи високий рівень виконаних досліджень, а також актуальність теми роботи, наукову новизну результатів та їх наукове і практичне значення, на розширеному засіданні кафедри було одностайно ухвалено рішення про рекомендацію дисертації Ніколаєнко В.О. «Лінгвокогнітивні характеристики англомовного наративу оніричного особистого досвіду» до захисту в спеціалізованій вченій раді для здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 035 — Філологія з галузі знань 03 – Гуманітарні науки.

В.о. завідувача кафедри
англійської філології та методики викладання іноземної мови
факультету іноземних мов
Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна,
кандидат філологічних наук, доцент

Ірина МОРОЗОВА